

Sygn. akt IV CSK 4/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 marca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Stanisław Dąbrowski (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSA Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa następców prawnych A.B. : M.B., S.B. i K.B.
przeciwko M.W., T.W., P.W. i E.W.
o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 marca 2009 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego T.W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 6 listopada 2007 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powódka A.B. w pozwie skierowanym przeciwko M., T., P. i E.W. domagała się, po zmianie dokonanej na rozprawie w dniu 30 czerwca 1995 r., uzgodnienia treści księgi wieczystej nr [...], prowadzonej przez Sąd Rejonowy w W. dla nieruchomości położonej w S., stanowiącej gospodarstwo rolne o powierzchni 10,72 ha z rzeczywistym stanem prawnym, przez nakazanie wpisania w dziale drugim, w miejsce dotychczas ujawnionego właściciela E.W., jako współwłaścicieli A.B. w $\frac{1}{2}$ części, M.W. w $\frac{1}{8}$ części, T.W. w $\frac{1}{8}$ części, P.W. w $\frac{1}{8}$ części oraz E.W. w $\frac{1}{8}$ części, powołując się na to, że nabyła wraz z E.W. współwłasność po $\frac{1}{2}$ części gospodarstwa rolnego położonego w S., którego właścicielem był ich ojciec J.W.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa, zarzucając, że przed wydaniem postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku po J.W., ich poprzednik prawny E.W., nabył własność gospodarstwa rolnego, co potwierdzone zostało aktem własności ziemi.

Wyrok Sądu Wojewódzkiego w G. z dnia 3 lipca 1995 r., uwzględniający powództwo został uchylony wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 22 grudnia 1995 r., a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 3 sierpnia 2005 r. oddalił powództwo. W uwzględnieniu apelacji powódki orzeczenie to zostało uchylone przez Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2006 r., a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania.

Kolejnym wyrokiem z dnia 16 października 2006 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił powództwo, a Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 listopada 2007 r., po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji powódki, zmienił go i uwzględnił powództwo, nakazując wpisanie w dziale II księgi wieczystej nr 9016 prowadzonej przez Sąd Rejonowy w W. dla nieruchomości położonej w S., stanowiącej gospodarstwo rolne o powierzchni 10,27 ha, składającej się z działek nr 64, 65, 516 i 44, mapy 1, 11, w miejsce dotychczasowego właściciela E.W., jako współwłaścicieli A.B. w $\frac{1}{2}$ części, M.W., P.W., T.W. i E.W. po $\frac{1}{8}$ części każde z nich oraz nie obciążył pozwanych kosztami postępowania za obie instancje

Rozstrzygnięcie to oparte zostało na następujących ustaleniach i wnioskach:

Przed Sądem Powiatowym w P. toczyła się, z wniosku U.G., sprawa o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym w dniu 20 grudnia 1971 r. J.W., oznaczona sygnaturą [...].

Postanowieniem z dnia 14 marca 1975 r. Sąd ten stwierdził nabycie spadku na podstawie testamentu z dnia 30 sierpnia 1968 r. przez U.G. w całości, a wchodzącego w jego skład gospodarstwa rolnego z mocy ustawy przez A.B. oraz E.W. po połowie.

Decyzją z dnia 16 listopada 1972 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w W. Wydział Rolnictwa i Leśnictwa stwierdziło, że E.W. stał się z mocy prawa właścicielem położonej we wsi S. nieruchomości o powierzchni 10,72 ha, której był samoistnym posiadaczem. Uczestnikami tego postępowania byli E.W. i jego matka E.W. Wydanie aktu własności ziemi poprzedzone było dokonaniem ustaleń odnoszących się do posiadania gospodarstwa rolnego i sporządzeniem protokołu z dnia 6 listopada 1972 r.

Ten akt własności ziemi był podstawą wpisu w dniu 14 maja 1982 r. E.W. do księgi wieczystej nr [...], jako właściciela.

Spadek po zmarłym w dniu 10 marca 1983 r. E.W. nabyła żona M. w $\frac{1}{4}$ części i dzieci G.D., T., P. i E.W. po $\frac{3}{16}$ każde z nich, z tym że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne, położone w Sm. i S., o powierzchni 11.26 ha, zapisane w księdze wieczystej Sądu Rejonowego w W. nr 9016 odziedziczyli M., T., P. i E.W. po $\frac{1}{4}$ części każde z nich.

Wszczęte przez powódkę postępowanie administracyjne o stwierdzenie nieważności aktu własności ziemi z dnia 16 listopada 1972 r. zostało umorzone decyzją z dnia 5 sierpnia 1993 r., wobec wyłączenia możliwości prowadzenia postępowania administracyjnego przez art. 63 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 19 października 1991 o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa i o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 107, poz. 464 ze zm., dalej zwaną ustawą o gospodarowaniu).

Nie odniosło również skutku odwołanie złożone przez powódkę do Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, który decyzją z dnia 10 marca 1995 r. utrzymał w mocy zaskarżoną decyzję.

Podzielone zostało przez Sąd Apelacyjny stanowisko Sądu pierwszej instancji, że decyzja administracyjna z dnia 16 listopada 1972 r., którą E.W. nabył własność opisanej nieruchomości rolnej nie jest dotknięta bezwzględną nieważnością, ponieważ wydana została przez właściwy organ, a przeprowadzone postępowanie wskazuje na zastosowanie wymaganej procedury.

Brak w aktach dowodu doręczenia tej decyzji E.W. mógłby być podstawą żądania wznowienia postępowania, co nie jest już możliwe.

Wobec tego nie było potrzeby dokonywania oceny zeznań świadków, skoro nabycie tej nieruchomości wynika z wiążącej decyzji administracyjnej.

Za niesłuszne, naruszające art. 365 § 1 k.p.c., uznał Sąd Apelacyjny stanowisko Sądu pierwszej instancji, że postanowienie Sądu Powiatowego w P. z dnia 14 marca 1975 r., orzekające o nabyciu drogą spadkobrania gospodarstwa rolnego jest wadliwe, ponieważ spadek nie obejmował takiego gospodarstwa.

Nie uwzględnia ono, przewidzianej art. 365 § 1 k.p.c. wiążącej mocy orzeczenia sądowego, które zapadło po wydaniu decyzji administracyjnej i stworzyło nowy stan prawny nieruchomości.

Wobec tego stan prawny księgi wieczystej jest niezgodny ze stanem prawnym wywołanym postanowieniem z dnia 14 marca 1975 r., co przemawiało za zasadnością powództwa.

Pozwany T. W. w skardze kasacyjnej powołał obie podstawy przewidziane art. 398³ § 1 k.p.c.

W odniesieniu do pierwszej zarzucił naruszenie art. 1 ust. 1 i 2 ustawy o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych, art. 316 § 1 k.p.c., art. 670 § 2 k.p.c. i art. 677 § 2 k. p. c. w związku z art. 1 k.p.c., a także art. 10 u.k.w.h. przez przyjęcie, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia w drodze spadku nieruchomości rolnej tworzy nowy stan prawny, niezależnie od rzeczywistego, związanego z wcześniejszą decyzją administracyjną, istniejącego w dacie orzekania, chociaż w tym postępowaniu sąd jedynie bada, a nie ustala, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne.

Zarzut naruszenia prawa procesowego łączył z:

- art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. przez niezamieszczenie w uzasadnieniu argumentacji prawnej dotyczącej przyjęcia, że postanowienie z dnia 14 marca 1975 r. stworzyło nowy stan prawny,
- art. 316 § 1 w związku z art. 679 § 1 i 2 a contrario i art. 365 § 1 k.p.c. przez niekonsekwentne przyjęcie, że postanowienie z dnia 23 czerwca 1985 r. o stwierdzeniu nabycia spadku tej nieruchomości przez pozwanych nie stworzyło nowego stanu prawnego w odniesieniu do wcześniejszego postanowienia,
- art. 78 w związku z art. 176 ust.1 Konstytucji RP przez niezbadanie możliwości złożenia przez E.W. zażalenia na postanowienie z dnia 14 marca 1975 r., której prawdopodobnie nie miał, bo inaczej podniósłby zarzut nieobjęcia spadkiem gospodarstwa rolnego,
- art. 379 pkt 5 k.p.c. przez nierozważenie nieważności postępowania polegającej na pominięciu żony J.W., która prowadziła gospodarstwo rolne ze spadkodawcą, jak też sprzeczności pomiędzy treścią testamentu i postanowienia oraz przyczyn nieujawnienia postanowienia przez wiele lat,
- art. 244, art. 716 i nast., art. 727 i art. 728 k.p.c. przez potraktowanie, jako dokumentu, odpisu postanowienia mimo niewyczerpania postępowania o odtworzenie zaginionych akt, o zainicjowanie którego powódka nie poczyniła właściwych starań oraz nierozważenie możliwości wytoczenia na nowo postępowania spadkowego, założenie, że takie postępowanie zostało przeprowadzone bez możliwości zaskarżenia przez pozwanych postanowienia o odtworzeniu akt, a także potraktowanie złożonego odpisu jako dokumentu mimo, że został sporządzony po zaginięciu akt,
- art. 232 k.p.c. i art. 6 k.c. przez przyjęcie, że powódka takim odpisem postanowienia wykazała niezgodność stanu księgi wieczystej, nierozważenie tego, że takie orzeczenie w ogóle nie zostało wydane, wobec niesprawdzenia zapisów w repertorium,
- art. 31 ust 2 u.k.w.h. w związku z art. 244 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że złożony odpis dotyczy prawomocnego postanowienia, który jako dokument może być podstawą wpisu do księgi wieczystej, a odpis

z notarialnie poświadczonym podpisem dotknięty jest taką samą wadą nieautentyczności,

- art. 10 u.k.w.h. przez przyjęcie, że powódka posiada legitymację do wytoczenia objętego nim powództwa.

W oparciu o te zarzuty domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i oddalenia apelacji oraz zasądzenia zwrotu kosztów procesu wraz z kosztami postępowania kasacyjnego w wysokości sześciokrotnej stawki minimalnej, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Wobec śmierci w dniu 23 maja 2008 r. powódki postępowanie kasacyjne podjęte zostało, po uprzednim zawieszeniu, postanowieniem z dnia 9 stycznia 2009 r. z udziałem jej następców prawnych M.B., S.B. i K.B.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z uwagi na to, że ocena prawa materialnego może być dokonana na podstawie prawidłowych ustaleń faktycznych, w pierwszym rzędzie należy odnieść się do zarzutów naruszenia prawa procesowego.

Utrwalony został w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, że naruszenie przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. może wyjątkowo uzasadniać podstawę skargi kasacyjnej określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., gdy w następstwie uchybienia konkretnym wymaganiom, objętym art. 328 § 2 k.p.c., zaskarżone orzeczenie nie poddaje się kontroli kasacyjnej. Wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku polega na wskazaniu nie tylko przepisów prawa, ale także wyłożeniu, w jaki sposób wpływają one na treść rozstrzygnięcia (por. wyroki Sądu Najwyższego z: 19 grudnia 2000 r. II UKN 152/00, OSNP 2002/16/393, 13 listopada 2003 r. IV CK 183/02, niepubl., 20 kwietnia 2004 r. V CK 92/04, niepubl., 9 listopada 2007 r. V CSK 263/07, niepubl., 29 maja 2008 r. II CSK 39/08, niepubl.).

Uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie jest dotknięte tego rodzaju uchybieniami. Wbrew zarzutowi skarżącego zawiera ono opisane wymagania, również wskazanie podstawy prawnej - art. 365 § 1 k.p.c., z której Sąd ten wywiódł kwestionowany

pogląd, w zakresie umożliwiającym dokonanie kontroli kasacyjnej tego rozstrzygnięcia.

Przepis art. 316 § 1 k.p.c. przewiduje nakaz przyjęcia przez sąd za podstawę rozstrzygnięcia stanu faktycznego i prawnego istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy. Nie może być podstawą skargi kasacyjnej do wysuwania zarzutów, odnoszących się do określania konsekwencji wynikających z obowiązywania normy prawnej, jak również subsumcji ustaleń faktycznych, uznanych za udowodnione, do wskazanej normy prawnej. Ratio legis tego przepisu polega na określeniu zasad dotyczących czasu orzekania, które mają za zadanie wskazanie momentu decydującego dla oceny stanu sprawy – okoliczności faktycznych, jak i przepisów prawa – na podstawie których ma być wydane rozstrzygnięcie (por. wyroki Sądu Najwyższego z: 5 września 2001 r. I CKN 179/99, OSNC 2002/4/54, 13 grudnia 2006 r. CSK 300/06, niepubl.).

Bezzasadnie zatem skarżący powołał naruszenie tego przepisu, pomijając zresztą art. 391 § 1 k.p.c., skoro podstawą rozstrzygnięcia był stan sprawy istniejący w dacie zamknięcia rozprawy przez Sąd Apelacyjny, a do tego czasu nie było prowadzone postępowanie przewidziane art. 679 § 1 i 2 k.p.c. w odniesieniu do postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 25 czerwca 1985 r.

Nie zasługiwał na podzielenie zarzut naruszenia art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwszy z nich stanowi, że każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, a wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa. W drugim przewidziano zasadę co najmniej dwuinstancyjnego postępowania. Skarżący nie wskazał ani w postępowaniu przed Sądami powszechnymi ani w skardze kasacyjnej, że czynił starania o skorzystanie z prawa do zaskarżenia postanowienia Sądu Powiatowego w P. z dnia 14 marca 1975 r., ale zostały one udaremnione. Błędnie powołuje się na niemożność złożenia zażalenia, którym nie byłby w stanie zaskarżyć postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Nie znajduje uzasadnienia odwoływanie się w sprawie do przepisów rangi konstytucyjnej, skoro skarżący nie wskazał na czym miałyby polegać ich naruszenie.

Stwierdzenie, że postępowanie sądowe dotknięte było jedną z podstaw nieważności (art. 379 k.p.c.) wymaga wykazania jej istnienia.

W odniesieniu do tej, dotyczącej pozbawienia możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.), rzeczą skarżącego było wykazanie, że wskutek wadliwego postępowania Sądu Apelacyjnego uniemożliwiono mu działanie w tym procesie osobiście bądź za pośrednictwem pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego, czy też pozostałym pozwanym. Na takie działanie Sądu Apelacyjnego skarżący nie powołuje się ani nie podaje na czym miałyby polegać naruszenie przepisów postępowania. Wbrew jego stanowisku nie było objęte zakresem kognicji tego Sądu rozważanie, czy postępowanie prowadzone przez Sąd Rejonowy w P. w sprawie [...] było dotknięte nieważnością, a zatem niedokonanie tego nie może przemawiać za istnieniem w rozpoznawanej sprawie przyczyny nieważności postępowania przewidzianej art. 379 pkt 5 k.p.c.

Motywy nieujawnienia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z dnia 14 marca 1975 r. do czasu złożenia wniosku o wpis do księgi wieczystej należą do stanu faktycznego sprawy, zaś wadliwości dotyczące ustalenia faktów i oceny dowodów nie mogą być podstawą skargi kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.). Zastrzeżenia skarżącego nie uwzględniają tej niedopuszczalności kwestionowania skarżonego wyroku, jak również znaczenia tych pobudek dla rozstrzygnięcia sporu.

Możliwość badania trafności prawomocnego orzeczenia wydanego w innej sprawie wyłączona została uregulowaniem art. 365 § 1 k.p.c., a w odniesieniu do postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Nie zasługują na podzielenie zarzuty naruszenia przepisów art. 716, art. 727, art. 728 k.p.c. odnoszące się do postępowania w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, ponieważ takie postępowanie nie było przez Sąd Apelacyjny prowadzone, nie należy zresztą do jego właściwości (art. 719 § 3 k.p.c.).

Trafne jest natomiast spostrzeżenie skarżącego, że złożona do akt sprawy odbitka postanowienia z dnia 14 marca 1975 r. nie może być uznana za dokument w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c., jak również nie może takiego dokumentu zastąpić. Funkcję oryginału dokumentu w odniesieniu do orzeczenia sądowego zastępuje

jego urzędowy odpis, a zatem taki, który został wydany przez uprawnione osoby na podstawie akt sprawy, ponieważ jego oryginał pozostaje w aktach (art. 250 k.p.c.).

W odniesieniu do tak wydanych odpisów orzeczeń sądowych nie została przewidziana możliwość, a zatem i potrzeba notarialnego poświadczania podpisu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2005 r. III CK 132/04, niepubl.).

Wynika stąd, że niemożność uzyskania urzędowego odpisu orzeczenia sądowego, z uwagi na zagubienie lub zniszczenie akt sądowych, stanowi podstawę do wdrożenia postępowania przewidzianego księgą czwartą k.p.c., jest to jedyny sposób uzyskania takiego dokumentu. W razie stwierdzenia, że akta nie mogą być odtworzone zastosowanie znajdzie art. 728 zd. 1 k.p.c.

Rozważania dotyczące prawidłowości stwierdzenia prawomocności postanowienia z dnia 14 marca 1975 r. dokonywane być mogą po stwierdzeniu, że jest to dokument wydany przez Sąd.

Nie zasługuje na podzielenie zarzut naruszenia art. 31 ust. 2 u.k.w.h. w związku z art. 244 § 1 k.p.c., ponieważ prowadzone postępowanie nie jest postępowaniem wieczystoksięgowym, nie dotyczy żądania dokonania wpisu do księgi wieczystej, a dokumentem, który jest podstawą usunięcia niezgodności treści księgi wieczystej jest orzeczenie sądu. Nie została przewidziana kontrola tego orzeczenia w toku postępowania związanego z dokonaniem ujawnienia w księdze wieczystej jego treści, a tym samym, czy oparte zostało na właściwym dokumencie.

Niesłusznie skarżący kwestionuje przyjęcie, że zgłoszone powództwo jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 k.p.c., w której należy określić konsekwencje prawne związane z decyzją z dnia 16 listopada 1972 r. wydaną przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w W. Wydział Rolnictwa i Leśnictwa i postanowienia wydanego przez Sąd o stwierdzeniu nabycia spadku oraz stwierdzić, czy treść księgi wieczystej jest zgodna z rzeczywistym stanem prawnym

Za uzasadniony uznać należało zarzut naruszenia art. 1 ust. 1 i 2 ustawy z 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250 ze zm.), dalej ustawa uwłaszczeniowa, art. 670 § 2, art. 677 § 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed zmiany wprowadzonej ustawą z dnia 13 lipca 1990 r. o zmianie

ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 55, poz. 318) oraz art. 10 u.k.w.h.

Wydana na podstawie art. 1 i art. 12 ust. 1 ustawy uwłaszczeniowej decyzja administracyjna – akt własności ziemi stwierdzała, że z dniem 4 listopada 1971 r. (data wejścia w życie tej ustawy) samoistny posiadacz nieruchomości rolnej nabył z mocy ustawy jej własność.

Wymieniona ustawa uchylona została z dniem 6 kwietnia 1982 r. ustawą z dnia 26 marca 1982 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz o uchyleniu ustawy o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 11, poz. 81 ze zm.) – art. 4, dalej ustawa z dnia 26 marca 1982 r., a uchylenie w jej art. 8 paragrafu 4, ustawą z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 107, poz. 464), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1992 r., wyłączyło możliwość wznowienia postępowania, stwierdzenia nieważności i uchylenia lub zmiany ostatecznych decyzji (art. 63 ust. 2).

Wobec tego ostateczna decyzja stwierdzająca nabycie własności nieruchomości rolnej jest wiążąca i nie podlega kontroli ani w drodze postępowania administracyjnego ani sądowego.

W postępowaniu cywilnym sąd jest związany ostateczną decyzją administracyjną, powinien brać pod uwagę stan prawny przez nią ustanowiony, jeśli została wydana przez uprawniony organ administracyjny w granicach jego kompetencji. Taki charakter ma akt własności ziemi, ponieważ jest ostateczną decyzją administracyjną, która stosownie do treści art. 10 ustawy z dnia 26 marca 1982 r. stanowi wyłączny dowód nabycia własności nieruchomości (por. uchwały Sądu Najwyższego z 21 października 1983 r. III CZP 48/83, OSNCP 1984/5/71, z 30 czerwca 1992 r. III CZP 73/92, OSNCP 1992/11/201, z 13 maja 1993 r. III CZP 57/93, OSNCP 1993/12/222, z 11 marca 1994 r. III CZP 18/94, OSNCP 1994/10/186, z 18 maja 1994 r. III CZP 69/94, OSNCP 1994/12/233 oraz postanowienie z dnia 5 września 2001 r. I CKN 399/00, niepubl.).

Na nieważność takiej decyzji można by powoływać się jedynie wówczas, gdyby zachodziła tzw. nieważność bezwzględna, gdyby została ona wydana przez organ

całkowicie niepowołany do jej wydania lub gdyby została wydana z pominięciem jakiegokolwiek procedury (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1980 r. III CZP 43/80, OSNCP 1981/8/142, uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1993 r. III CZP 57/93, OSNCP 1993/12/222, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1994 r. III CRN 36/94, OSNCP 1995/3/54).

Dokonane przez taką decyzję stwierdzenie, że wymieniona w niej osoba nabyła z dniem 4 listopada 1971 r. własność opisanych nieruchomości rolnych ma charakter deklaratoryjny, potwierdzający nabycie własności z mocy ustawy. Oparte jest ono na domniemaniu, że zaistniały przesłanki przewidziane art. 1 ustawy uwłaszczeniowej – objęcie nieruchomości, wchodzącej w skład gospodarstwa rolnego, w posiadanie przez rolnika lub jego poprzednika prawnego, samoistne jej posiadanie przez rolnika (w odniesieniu do ust. 2 przez wymagany okres) w dniu wejścia w życie ustawy. Z decyzją tą związane jest również domniemanie jej zgodności z prawem. Z uwagi na to, że decyzja co do okoliczności stanowiących powyższe domniemania stanowi dowód z dokumentu urzędowego w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c., nie jest wyłączone w postępowaniu sądowym obalenie ich, przeprowadzeniem dowodu zaprzeczającego prawdziwości dokumentu urzędowego, w oparciu o art. 252 k.p.c. Dopuszczenie takiej możliwości przyjęte zostało w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. uzasadnienie uchwały z dnia 21 października 1983 r., OSNCP 1984/5/71, uchwałę z dnia 13 maja 1993 r. III CZP 57/93, OSNCP 1993/12/222, postanowienie z dnia 5 września 2001 r. I CKN 399/00, niepubl., postanowienie z dnia 20 lipca 2005 r. II CK 3/05, niepubl.) i odnosiło się do postępowań związanych z żądaniem stwierdzenia nabycia własności nieruchomości objętych aktem własności ziemi przez zasiedzenie oraz podziału majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej pomiędzy małżonkami.

Opisana decyzja – akt własności ziemi z dnia 16 listopada 1972 r. PBG - ON – [...], stwierdzająca nabycie przez E.W. własności określonych nieruchomości jest wiążąca i była podstawą wpisu własności w księdze wieczystej w dniu 14 maja 1982 r. Objęte nią nieruchomości nie weszły do spadku po J.W., poprzednim właścicielu, który zmarł w dniu 20 grudnia 1971 r. Nie ma podstaw do przyjęcia, że

doszło do obalenia domniemania istnienia przesłanek z art. 1 ustawy uwłaszczeniowej i jej zgodności z prawem.

Nie zasługuje na podzielenie stanowisko Sądu Apelacyjnego, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po J.W. stworzyło nowy stan prawny, wobec wiążącej mocy orzeczenia sądowego, przewidzianej art. 365 § 1 k.p.c.

Nie został przedstawiony odpis postanowienia z dnia 14 marca 1975 r., który mógłby stanowić, jako dokument urzędowy, dowód następstwa prawnego po J.W., nie mógł być on zastąpiony, co wyżej już podniesiono, jego odbitką. Niedopuszczalne było prowadzenie rozważań, a następnie wydanie orzeczenia opartego na przyjęciu, że postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zostało przeprowadzone.

Niezależnie od tego należy podnieść, że gdyby doszło do wydania takiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, to wskazania wymaga, że jest ono orzeczeniem deklaratoryjnym, ustalającym, że spadek w dniu jego otwarcia (data śmierci spadkodawcy) nabyły wymienione osoby. Orzeczenie to nie przyznaje spadkobiercom żadnych praw, które przypadają im z mocy ustawy lub woli spadkodawcy, który sporządził testament. Przewidziany art. 670 § 2 k.p.c. obowiązek badania, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i którzy spośród spadkobierców powołani są do dziedziczenia go, nie kształtuje prawa do dziedziczenia, nie stanowi również dowodu stwierdzającego, że spadkodawca był jego właścicielem. Ustanowiony takim orzeczeniem porządek dziedziczenia może być obalony drogą środków odwoławczych albo w postępowaniu o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1984 r. III CZP 55/84, OSNCP 1985/5-6/66, postanowienie z dnia 24 października 2001 r. III CKN 366/00, niepubl.).

W sytuacji ostatecznej decyzji – aktu własności ziemi stwierdzenie, że gospodarstwo rolne wchodzi w skład spadku po J.W. stanowiłoby przypisanie tym spadkobiercom praw, które nie należały do spadkodawcy, jeśli nie doszło do obalenia domniemania wynikającego z jej mocy wiążącej, byłoby zatem orzekaniem o nieistniejącym składniku spadku, co należy brać pod uwagę, nawet jeśli nie

zostało przeprowadzone postępowanie o uchylenie postanowienia (art. 679 § 1 k.p.c.).

Wobec tego postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku w zakresie gospodarstwa rolnego, które nie weszło w skład spadku, z uwagi na objęcie go, przed otwarciem spadku, skutkami ostatecznej decyzji administracyjnej – aktu własności ziemi, nie może być podstawą żądania wpisu spadkobierców, jako właścicieli do księgi wieczystej i nie ma mocy wiążącej (art. 365 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) w postępowaniu o usunięcie niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.).

Odmienne zapatrywanie Sądu Apelacyjnego nie mogło być uznane za trafne.

Rację ma skarżący, że ugruntowany został w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, iż powództwo o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym może wytoczyć tylko osoba uprawniona do złożenia wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2006 r. III CZP 106/05, OSNC 2006/10/160, uchwała z dnia 10 maja 2006 r. III CZP 31/03, niepubl.). Nietrafnie jednak naruszenie tego przepisu łączy także z naruszeniem prawa procesowego, skoro istnienie legitymacji procesowej związane jest z posiadaniem uprawnienia wywodzonego z prawa materialnego.

Z powyższych względów zaskarżony wyrok należało uchylić i przekazać sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

W oparciu o art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego pozostawione zostało Sądowi ponownie rozpoznającemu sprawę.

